

7. Medicalisering van de honger: UNICEF, Plumpy'nut en de markt voor voedingssupplementen

Door Jasper Thys,
beleidsmedewerker bij Viva Salud

Terwijl de honger in de wereld hand over hand toeneemt, presenteren UNICEF en de voedingsindustrie Ready to Use Therapeutic Foods als wondermiddel voor het probleem. Structureel veranderen die echter bedroevend weinig.

TOENEMENDE HONGER

Wereldwijd neemt de honger toe. Dat stelt een rapport van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties. In 2019 steeg het aantal ondervoede mensen in de wereld naar schatting tot 690 miljoen¹. Dat wil zeggen dat 8,9 procent van de wereldbevolking chronische honger lijdt. De COVID-19-crisis zal die trend met grote waarschijnlijkheid nog versterken. Niet alleen voor chronische honger, maar ook voor ernstige en acute gevallen van ondervoeding. Volgens sommigen zou het aantal acuut ondervoede personen tegen het einde

van 2020 kunnen verdubbelen tot 265 miljoen².

De meest kwetsbare groepen, en kinderen in het bijzonder, dreigen de grootste slachtoffers te worden. Al voor het begin van de crisis bedroeg het aantal ondervoede kinderen, zowel door *stunting* (groeiachterstand) als door *wasting* (laag gewicht voor de leeftijd), bijna 200 miljoen. Dat is meer dan één op vijf. Het cijfer is een verbetering ten opzichte van het recente verleden, maar de kans is groot dat die vooruitgang door de impact van de pandemie ongedaan zal worden gemaakt.

RUTF, EEN WONDERMIDDEL ...

Om deze onrustwekkende trend af te remmen, lanceerden UNICEF en het Wereldvoedselprogramma begin april een plan om de inspanningen tegen de ondervoeding van kinderen op te drijven³. Een belangrijk element in het plan is het gebruik van therapeutische melk, micronutriënten en

kant-en-klare therapeutische voeding (Ready to Use Therapeutic Food, RUTF). RUTF zijn energierijke voedings-supplementen met toegevoegde mineralen en vitaminen die worden aanbevolen bij ernstige en acute vormen van honger. Ze worden meestal aangewend voor een periode van 6 tot 8 weken en zijn erg nuttig om in een humanitaire noodsituatie, zoals bij een conflict of langdurige droogte, de acute fase van ondervoeding door te komen.

RUTF worden al enkele jaren ijverig verdeeld door UNICEF, het Wereldvoedselprogramma en andere internationale ngo's, zoals Artsen Zonder Grenzen (AZG). Vooral het gepatenteerde Plumpy'nut is erg populair. Plumpy'nut werd in de jaren 1990 ontwikkeld door de Franse kinderarts André Briend, die er in gesprekken naar verwees als het 'Nutella voor de armen'. Niet veel later verkocht hij de *know-how* aan het Franse bedrijf Nutriset, dat tot vandaag over de intellectuele eigendomsrechten beschikt.

Toen na de hongersnood in Niger van 2005 bleek dat 90% van de kin-

1 FAO, FIDA, UNICEF, PAM et OMS. 2020.

Résumé de L'État de la sécurité alimentaire et de la nutrition dans le monde 2020. Transformer les systèmes alimentaires pour une alimentation saine et abordable. Rome, FAO.
<https://doi.org/10.4060/ca9699fr>

2 <https://www.visualcapitalist.com/covid-19-global-food-insecurity/>

3 <https://www.unicef.org/media/68521/file/Supporting-children%E2%80%99s-nutrition-during-COVID-19-2020.pdf>

UNICEF - Ethiopië

deren volledig herstelde na het gebruik van Plumpy'nut, noemden de Wereldgezondheidsorganisatie en UNICEF dit de beste behandeling tegen acute ondervoeding bij kinderen tussen de 6 maanden en 2 jaar. In de New York Times verscheen een artikel met de kop *'Could A Peanut Paste Called Plumpy'nut End Malnutrition?'*⁴. De winsten van Nutriset schoten de hoogte in – het bedrijf haalde in 2017 een twaalfvoud van de omzet in 2005 – en UNICEF werd de grootste afnemer van het bedrijf.

⁴ <https://www.nytimes.com/2010/09/05/magazine/05Plumpy-t.html>

... OF CONTROVERSIEEL PRODUCT?

Met de populariteit nam ook de controverse rond Plumpy'nut toe. Zo belette het patent van Nutriset bijvoorbeeld gedurende lange tijd heel wat landen een eigen product te ontwikkelen. Het patent was niet alleen van kracht voor het specifieke product, maar ook voor een hele reeks afgeleide bereidingen. Iedereen die een gelijkaardig product wilde maken, werd verplicht om hetzelfde recept te volgen. Ook als de ingrediënten te duur en niet lokaal beschikbaar waren. Geconfronteerd met dit ethisch dilemma breidde Nutriset de toegang tot het patent uit, maar nog steeds alleen maar voor bedrijven uit 26 lage- en middenin-

komenlanden⁵. Meer dan de helft van de landen op het Afrikaanse continent mag door het patent nog geen eigen type van het product ontwikkelen⁶.

De omzet van Nutriset is bovendien niet gedaald sinds de uitbreiding van het patent. Hoewel er ondertussen andere leveranciers van RUTF zijn, blijft de verkoop van Nutriset aan UNICEF toenemen. Tot 2007 was Nutriset de enige leverancier van RUTF bij UNICEF. Een levensbelangrijk contract voor het bedrijf als je weet dat

⁵ <https://www.actioncontrelafaim.org/wp-content/uploads/2018/01/Nutrition-Products-Briefing-and-Position-Paper-FINAL.pdf>

⁶ https://www.sosfaim.be/wp-content/uploads/2015/06/defis_sud_malnutrition_manuel_eggen.pdf

UNICEF voor 80% van de wereldwijde vraag naar RUTF verantwoordelijk is. Sinds de uitbreiding van het patent en door een toename van het aantal acute gevallen van honger is UNICEF op zoek gegaan naar alternatieve producenten. Ondertussen neemt UNICEF RUTF af bij 21 verschillende leveranciers, waarvan er 17 gevestigd zijn in landen met een hoge mate van ondervoeding. Dat heeft echter geen impact gehad op de verkoop van Nutriset.

Het totale volume RUTF dat UNICEF sinds 2007 jaarlijks wereldwijd afneemt is namelijk explosief gestegen. En daardoor ook het aandeel dat uit Europa van Nutriset komt. Tussen 2007 en 2018 verdriedubbelde de verkoop van Nutriset aan UNICEF.⁷

In 2009 stuurde de Indiase regering daarnaast nog een volledige vracht Plumpy'nut terug die UNICEF zonder medeweten van de bevoegde ministeries in het land aan kinderen wilde voeden. In een reactie aan een Indiase krant legde een ambtenaar van het ministerie van Volksgezondheid de vinger op de wonde. Hij stelde dat 'RUTF wordt gebruikt in door oorlog verscheurde landen in Afrika. Wij zijn het niet eens met deze strategie, omdat er andere goedkope alternatieven in het land zelf beschikbaar zijn.'⁸ Een van de bezorgdheden die is ontstaan rond de enthousiaste verdeling van

Plumpy'nut is dus dat de gecentraliseerde productie en distributie van RUTF een lokale aanpak dreigt te verstoren en op die manier een situatie in de hand werkt die het zelf claimt te bestrijden.

EEN GIGANTISCHE AFZETMARKT

Het Indiase voorbeeld is geen alleenstaand geval, maar een goede illustratie van de manier waarop zowel grote internationale organisaties als commerciële actoren naar honger kijken. In plaats van ondervoeding te zien als een gevolg van chronische honger, herleiden ze het tot een tekort aan vitamines en mineralen, dat met kleine hoeveelheden supplementaire voedingsstoffen kan worden rechtgezet. De complexe socio-economische en politieke wortels van honger worden volledig genegeerd.

Door hun supplementaire voedingsstoffen voor te stellen als quick fix voor ondervoeding in de wereld, hopen bedrijven uit de voedingsindustrie zich de gigantische afzetmarkt van de 821 miljoen personen op de wereld die chronisch honger lijden toe te eigenen. Hoewel RUTF zoals Plumpy'nut uitsluitend dienen om een acute fase van ondervoeding te overbruggen, promoot de voedselindustrie de producten al jaren als wondermiddel tegen elke vorm van honger, ook chronische. De *Global Alliance for Improved Nutrition* (GAIN), een alliantie met partners zoals Unilever en Danone, lobbyt bijvoorbeeld actief bij overheden om het gebruik van supplementaire voedingsstoffen

te implementeren in nationaal voedingsbeleid. Ze vertroebelen doelbewust de verschillen tussen acute en chronische vormen van honger en maken er een medisch probleem van dat met een aantal technische ingrepen uit de wereld geholpen kan worden⁹.

Zowel AZG als het Wereldvoedselprogramma maakten al gebruik van Plumpy'nut om andere vormen dan acute honger te bestrijden. UNICEF heeft GAIN bovendien een belangrijke plaats gegeven in haar besluitvormingsprocedures, ondanks de zonneklare banden met de private sector. UNICEF kondigde de lancering van GAIN met veel trots aan op haar website door te stellen dat de alliantie 'zal werken aan kostenefficiënte initiatieven voor het verrijken van voedingsmiddelen die de gezondheid en de productiviteit van de armste landen beloven te verbeteren.'¹⁰

GEEN DUURZAME OPLOSSING

De neiging om honger te gaan medicaliseren en te focussen op kant-en-klare recepten biedt absoluut geen duurzame oplossing. Tussen 2001 en 2005 voerde UNICEF een programma uit om ondervoeding bij kinderen in 11 West-Afrikaanse landen aan te pakken. Toch kon de evaluatie geen zichtbaar verschil aantonen tussen de gebieden waar UNICEF actief was

⁷ <https://www.unicef.org/supply/sites/unicef.org/supply/files/2019-06/RUTF-market-and-supply-update.pdf>

⁸ <http://archive.indianexpress.com/news/govt-stops-unicef-from-giving-french-protein-paste-to-children/496844/>

⁹ Global Health Watch 3 (2011). UNICEF and the 'medicalisation' of malnutrition in children. London: Zed Books.

¹⁰ Global Health Watch 3 (2011). UNICEF and the 'medicalisation' of malnutrition in children. London: Zed Books.

geweest en daar waar de organisatie geen activiteiten had ontplooid. In verschillende actiegebieden verslechterde de algemene socio-economische toestand zelfs en nam de voedselonzekerheid nog toe. Het evaluatierapport stelde zich vooral vragen bij het bepalen van de prioriteiten in het programma. Zo werd borstvoeding meer aangemoedigd in de gebieden waar UNICEF niet actief was dan waar de organisatie wel aan het werk was. En dat ondanks het overweldigende wetenschappelijke bewijs voor de voordelen van borstvoeding in de eerste levensfase van kinderen. Het evaluatierapport besloot met de aanbeveling om bij het opzetten van programma's steeds al het beschikbare bewijs over de oorzaken en factoren van kindersterfte in acht te nemen¹¹.

Producten als Plumpy'nut zijn nuttig in extreme noodsituaties, maar geen wondermiddel om honger de wereld uit te helpen. 37 euro per maand is weinig om een kind van de dood te redden, maar erg veel om miljoenen mensen in een afhankelijkheidsrelatie te duwen die structureel niets aan de situatie verandert. Beeld je in dat de meer dan 800 miljoen mensen die chronisch honger lijden op een dieet van Plumpy'nut worden gezet aan een kost van 444 euro per jaar.¹² Het resultaat is een jaarlijkse kostprijs

11 Bryce, J., Gilroy, K., Jones, G., Hazel, E. Black, RE. & Cesar, GV. (2010). The Accelerated Child Survival and Development Programme in West Africa: A Retrospective Evaluation. The Lancet, 375(9714), pp.572-582.

12 <https://www.unicef.be/nl/over-unicef/onze-7-actiepunten/voeding/deze-pinda-kaas-heeft-de-wereld-veranderd/>

van 355 miljard euro, een absurd hoog bedrag dat in schril contrast staat met de inspanningen die nodig zijn om de grondoorzaken van honger in de wereld aan te pakken.

In plaats daarvan moet de toegang verzekerd worden tot reeds bestaande voedselvoorraden. Stijgende voedselprijzen moeten worden ingedamd, handelen in voeding voor winst moet worden tegengegaan, kleinschalige boer·inn·en, die een groot deel van de ondervoede bevolking uitmaken, moeten worden ondersteund en het telen van *cash crops* (commerciële gewassen die op grote schaal gekweekt worden) moet verlaten worden voor het telen van *food crops*. Die kunnen families voldoende en de noodzakelijke evenwichtige voeding bieden. Kortom, er moet een beleid

komen dat de structurele oorzaken van ondervoeding aanpakt en dat sociale rechtvaardigheid en het recht op voeding centraal plaatst.

8. De Richtsnoeren over voedselsystemen en voeding van het Comité voor Wereldvoedselzekerheid: inkijk in het ontwerpproces

Door Isa Álvarez Vispo,
netwerk URGENCI

Isa Alvarez Vispo is een activiste die zich inzet voor rechtvaardige voedselsystemen. In dit artikel geeft ze een inkijk in het ontwerpproces van de *Vrijwillige richtsnoeren voor voedselsystemen en voeding dat momenteel loopt* binnen het Comité voor Wereldvoedselzekerheid (CFS) van de FAO. Ze klaagt hierbij ook de medicalisering van honger aan en de pogingen tot "corporate capture"¹ door de agro-industrie.

In 2014 was Rome de gaststad van de Internationale conferentie over voeding (ICN2). Een van de resultaten was de start van een proces van beleidsconvergentie binnen het CFS door het voedingsvraagstuk te behandelen in de context van voedselzekerheid. Omwille van haar inclusieve en convergente karakter werd het CFS gekozen als strategische plaats om dit proces tot een goed einde te brengen.

Een proces binnen het CFS kan resulteren in twee soorten documenten:

¹ Voor meer informatie over « corporate capture », zie Beet the System 2019 « Machtsgreep door multinationals : hoe vrijwaren we democratische ruimtes van corporate capture ? »

advieskaders of richtsnoeren, waarbij de laatstgenoemde een meer bindend karakter hebben. Na 3 jaar zwoegen werd in 2018 beslist dat dit proces zou leiden tot richtsnoeren onder de naam "Vrijwillige richtsnoeren voor voedselsystemen en voeding". Sindsdien is en blijft dit proces veelbesproken, van de titel tot het proces zelf. Hoewel het mandaat door de titel duidelijk is, zijn er pogingen geweest om de richtsnoeren te heroriënteren op "voedselomgevingen", waarbij de aandacht wordt gericht op de laatste schakel in de keten, namelijk de consument die koopt en beslist, terwijl het onderdeel over productie geen aandacht krijgt.

Het mechanisme van het maatschappelijk middenveld (CSM) heeft druk gezet om te voorkomen dat de richtsnoeren zouden worden aangepast, ten eerste omdat dit in strijd was met het vooraf vastgestelde mandaat, en ten tweede omdat de richtsnoeren hun alomvattend karakter zouden verliezen, terwijl dit naar onze mening essentieel is. De uitgeoefende druk heeft zijn vruchten afgeworpen en de titel van de richtsnoeren is ongewijzigd gebleven, hoewel de pri-

vate sector en sommige overheden ook vandaag nog steeds proberen enkele wijzigingen aan te brengen. Het opstarten van een proces om de richtsnoeren uit te werken is zeer belangrijk omdat het vereist dat de verschillende actoren betrokken worden. Het voorziet in regionale en lokale consultaties waarbij overheden, het CSM en het mechanisme van de private sector (PSM) vanuit een lokale realiteit kunnen bijdragen aan processen, die anders vaak zowel fysiek als normatief ver van de gemeenschappen plaatsvinden. In dit geval vonden de verschillende consultaties plaats in 2019 in Panama City, Washington D.C., Boedapest, Addis Abeba, Caïro en Bangkok.

Historisch gezien richtte het discours over voeding zich steeds op voedingspatronen en kilocalorieën, met een zeer "gemedicaliseerde" aanpak en een mechanistische kijk op de relatie tussen lichaam en voedsel. Vanaf de start van het proces was de voornaamste uitdaging voor het CSM om deze aanpak te verbreden en de relatie tussen de voedingswaarde van voedsel en de verschillende schakels in de voedselketen zichtbaar te ma-

ken door gebruik van het mensenrechtenkader. Om dit te bereiken, moesten meerdere uitdagingen worden aangepakt. De belangrijkste uitdagingen lagen in de gefragmenteerde visie die de overheden hebben op beleidsvormingsprocessen en de vele belangen die gemoeid gaan met voeding en de medicalisering ervan. De medicalisering van voeding leidt tot een reductionistische benadering die een agro-industrieel systeem rechtvaardigt en tegelijkertijd valse oplossingen produceert die uiterst lucratief zijn voor enkele sectoren². Het CSM heeft vanaf het begin begrepen dat dit proces voedingspatronen moet benaderen als een collectief vraagstuk door de rol die de overheid speelt in de voedingsgewoonten van mensen zichtbaar te maken.

Om al deze redenen hebben de verschillende sectoren samengewerkt om hun eigen visiedocument te ontwikkelen, waarin een integrale en holistische aanpak wordt voorgesteld die rekening houdt met alle betrokken actoren. In dit document vertalen we onze visie op hoe de richtlijnen er moeten uitzien. Op die manier delen we, vanaf de préambule, onze visie op de elementen die deel uitmaken van het voedselsysteem en de transformatie daarvan:

“Wij bekrachtigen dat voedsel de uitdrukking van waarden, culturen, sociale relaties en de zelfbeschikking van volkeren vormt, en dat onszelf en anderen voeden een verwezenlijking van onze soevereiniteit en autonomie is. Wanneer we onszelf voeden en een maaltijd delen met onze familie, vrienden en gemeenschap, bevestigen we onze culturele identiteit, onze onderlinge afhankelijkheid van mens en natuur en de controle die we hebben over onze toekomst en onze menselijke waardigheid. Voeding is essentieel voor onze persoonlijke ontwikkeling en een harmonieuze, gedeelde relatie met de natuur. Deze benadering van voeding creëert een plaats waarin onze strijd voor voedselsoevereiniteit, gezondheid van de mens en natuur en welzijn samenkomen. Om het probleem van slechte voedingspatronen in al haar vormen te begrijpen is daarom een uitgebreide en multidisciplinaire analyse nodig, waarbij politieke, culturele en technische aspecten aan bod komen. Dit vereist eerst de erkenning van de nood aan rechtvaardigheid, respect voor diversiteit en waarden zoals menselijke waardigheid, gelijkheid, duurzaamheid en soevereiniteit. In die zin kunnen we het probleem van slechte voedingspatronen alleen oplossen als we in staat zijn om onze gemeenschappen te mobiliseren en een grote beweging op te zetten die de verschillende ruimtes en niveaus overstijgt.

Wij zijn van mening dat het huidige hegemoniale voedselsysteem en agro-industriële productiemodel er niet in geslaagd zijn om het probleem van slechte voedingspatronen op te lossen, en daarenboven hebben bijgedragen aan het ontstaan van verschillende vormen van slechte voeding en de verslechtering van onze eetgewoonten - zowel op het vlak van variatie en kwaliteit - als op vlak van aan de milieuschade en de klimaatcrisis waar we getuige van zijn. »³

Vanuit dit perspectief zijn wij van mening dat de mens centraal dient te staan in dit proces. Het mensenrechtenkader lijkt ons dan ook fundamenteel om het voedselsysteem en de problemen die ermee gepaard gaan in al hun complexiteit aan te pakken. Hierbij moeten de mensenrechten, vertrekkende van de ondeelbaarheid van deze rechten, de voorrang krijgen op de verschillende belangen die naast elkaar kunnen bestaan.

Wij vinden het noodzakelijk dat cruciale aspecten als biodiversiteit, de gezondheid van de planeet en van de mens, de rechten van inheemse volkeren, vrouwenrechten, het culturele aspect van voedsel en agro-ecologie als veerkrachtiger productiemodel in deze richtsnoeren naar de voorgrond komen, en dat ze

² Over de medicalisering van honger, zie artikel n°6, door Jasper Thys.

³ Inleiding, Document de vision du MSC relatif aux Directives du CSA sur les systèmes alimentaires et la nutrition – Projet avancé, pg 1, http://www.csm4cfs.org/wp-content/uploads/2016/02/CSM-vision-document-FS-N_draft-June-2019_FR.pdf

niet zomaar voorgesteld worden als een lijst van elementen, maar beschouwd worden als onderling verbonden componenten van hetzelfde systeem.

Deze visie staat in schril contrast met de visies van de privésector en tal van overheden. Ten eerste omdat ze de wereldmarkt en commerciële belangen boven de mensenrechten blijven plaatsen, en ten tweede omdat de zeer gefragmenteerde structuur van institutionele ruimten het voor hen moeilijk maakt om goed te begrijpen wat we bedoelen als we het over een holistische en geïntegreerde visie hebben. In een tijd waarin de bestaande ecologische, economische en sociale crises groter zijn geworden door het coronavirus, is dit

holistische perspectief voor ons meer dan ooit noodzakelijk.

De eigenlijke definitie van een gezond en duurzaam voedingspatroon is in die zin een controversiële kwestie. We willen een definitie die deze geïntegreerde visie op wat voedsel voedszaam maakt omvat, terwijl andere stemmen proberen een meer gemedicaliseerde kijk op voeding te behouden om plaats te laten voor voorstellen zoals voedselverrijking. Bovendien wordt hier het woord "duurzaam" zelf op een zeer dubbelzinnige manier gebruikt en staan de pagina's vol duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's), waarbij duurzaamheid vaak als een vaag concept wordt gebruikt om te voorkomen dat er over mensenrechten wordt

gepraat. "Duurzaam" koppelen aan een concrete definitie wordt sterk afgewezen.

Een ander centraal element van dit proces en van processen binnen het Comité voor voedselzekerheid in het algemeen is dat van het bestuur, zowel tijdens het proces zelf als bij de verwezenlijking van de richtsnoeren. Het "multi-stakeholder" discours en de tendens om "multi-stakeholder" ruimtes en "publiek-private" samenwerking te promoten staan centraal in het debat, net als de daaruit voortvloeiende belangenconflicten⁴. Binnen dit proces worden de consu-

⁴ Voor meer informatie over de multistakeholderisme, zie artikel n°2 "Multistakeholderisme en Corporate capture" door Nora McKeon in de Beet the System van 2019.

menten verantwoordelijk gehouden voor hun voedselkeuzes, alsof ze niet afhankelijk zouden zijn van het overheidsbeleid en alsof de overheden niet de verantwoordelijkheid hebben om het recht op voedzame en adequate voeding te garanderen. Een centraal onderdeel van ons discours is dan ook **het onderscheid tussen belanghebbenden en rechthebbenden**, evenals de verantwoordelijkheid van verschillende actoren en de noodzaak om binnen het kader van de mensenrechten te werken.

Op het vlak van **transparantie en inclusiviteit** heeft COVID-19 een negatieve impact gehad. De COVID-pandemie heeft er namelijk toe geleid dat er minder mogelijkheden bestaan voor een face-to-face dialoog, waardoor zowel de agenda als gebruikte methodes herdacht moesten worden. Zo hebben verschillende landen, alsook het secretariaat van de CFS zelf, geprobeerd om het proces en de onderhandelingen te beperken tot virtuele ontmoetingen, zonder dat het maatschappelijk middenveld op een inclusieve manier zou kunnen deelnemen en met weinig mogelijkheden om te reageren. Hoewel de pandemie de tekortkomingen van een geglobaliseerd voedselsysteem aan het licht heeft gebracht en ons nog meer argumenten heeft aangereikt om onze standpunten te verdedigen, stellen we vast dat er minder ruimte is voor dialoog en beperkte mogelijkheden om deze elementen in het proces op te nemen. We zijn rechtstreeks ge-

tuige van hoe het systeem reageert wanneer het in vraag gesteld wordt, en op dit moment kunnen we stellen dat het voor het maatschappelijk middenveld zeer moeilijk is om tot een bevredigend resultaat te komen. Verder is het belangrijk erop te wijzen dat er in het jaar 2021 een wereldtop over voedselsystemen gepland staat die, voor zover we weten, wordt georganiseerd door organisaties als de Wereldbank, en waarbij de speciale gezant van de VN voor deze discussie de voorzitter van de Alliantie voor een Groene Revolutie in Afrika zal zijn. Dat geeft een goed beeld van de prioriteiten van deze top. Bovendien heeft deze top ook gevolgen voor het opstellen van de richtsnoeren, aangezien het de bedoeling is dat het proces sneller verloopt zodat er een resultaat geboekt wordt voordat de top van start gaat – de urgentie geldt dus als excuus voor alle voornoemde onregelmatigheden.

Ondanks alle beschreven negatieve aspecten en obstakels is het ook belangrijk om enkele positieve aspecten te benadrukken. Ten eerste spreken we vandaag, bij het opstellen van de richtsnoeren over voeding, over productiemodellen, kleinschalige landbouw en zelfs agro-ecologie. Hoewel niet alles verloopt zoals we zouden willen, kunnen we wel stellen dat we vandaag verder verwijderd zijn van de benadering die enkel focust op kilocalorieën. We zijn erin geslaagd het actiegebied te verbreden en dat is deels te danken aan de huidige om-

standigheden.

Aan de andere kant hebben de consultatie van het maatschappelijk middenveld en het opstellen van ons eigen visiedocument een uitgebreid proces mogelijk gemaakt waarbij alle sectoren betrokken werden. Het leidde onder andere tot een eigen document dat we kunnen gebruiken, delen en meenemen naar onze regio's. We zeggen altijd dat we het belangrijk vinden om wat in Rome gebeurt te koppelen aan wat er op lokaal niveau plaatsvindt. In dit document hebben we de realiteit uit onze regio's gekoppeld aan wat in Rome gebeurt en nu is het belangrijk dat we dit document, de vrucht van veel werk en tal van bijdragen van al onze kameraden en bondgenoten, delen. We moeten blijven druk uitoefenen, werken en opbouwen vanaf de basis, en tegelijkertijd blijven proberen openingen te creëren in het ontwerpproces van de richtsnoeren. We zijn ons vandaag meer dan ooit bewust van de machine waar we tegen strijden. Nu de wereld op zijn kop staat, we ons midden in een pandemie bevinden en de klimaatproblemen en honger een falend voedselsysteem blootleggen, is het aan ons om te bouwen, druk te blijven uitoefenen, samen te komen en ons te verzetten, vertrekkend vanuit de rechten van volkeren.

9. Blijf thuis, maar laat je horen: de COVID-19-pandemie en de gevolgen ervan voor de landbouwsector in Europa

*Door Ivan Mammana,
medewerker van de ECVC (European Coordination Via Campesina),
verantwoordelijk voor het thema grond.*

In Europa heeft de Covid-19-crisis de landbouwsector hard getroffen. Boer-inn-en, die een leven in structurele crises gewoon zijn, slaagden er echter in om tal van solidaire initiatieven op te zetten om elkaar te steunen en de samenleving te blijven voorzien van kwaliteitsvoeding. Terwijl de Europese Unie schippert tussen de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het afsluiten van vrijhandelsakkoorden, roepen de boer-inn-en op om het voedsel- en landbouwbeleid op lokaal, nationaal en internationaal niveau te herzien teneinde het principe van voedselsoevereiniteit erin te integreren.

De COVID-19-crisis had en heeft nog steeds ernstige sociale, gezondheids- en economische gevolgen, met name voor de meest kwetsbare mensen in de samenleving. De crisis heeft ook blootgelegd hoe kwetsbaar ons huidige gemondialiseerde economische systeem is in bepaalde cruciale sectoren, zoals de gezondheidszorg.

In de maanden maart en april was Europa, een van de rijkste delen van de wereld, het centrum van de pandemie en leed het aan een tekort aan medisch materiaal. Deze tekorten hebben zich in de loop der jaren opgebouwd als gevolg van een grote afhankelijkheid van import, een gebrek aan nationale voorraden en overheidsbesparingen. Het bekendste geval is wellicht dat van de mondkapen en beademingstoestellen. Tijdens de eerste maanden van de pandemie was er in de Europese Unie (EU) een duidelijk gebrek aan coördinatie en solidariteit tussen de lidstaten.

Voor sommigen zijn deze gebeurtenissen een aanleiding om het gezondheidsbeleid te herdenken om zo de interne opslag- en productiecapaciteit van strategische goederen opnieuw op te schalen. Dit is natuurlijk alleen mogelijk indien beleidsmakers de wet- en regelgeving die de internationale handel reguleren herschrijven en gezondheid hierin als een recht beschouwen, niet als een handelswaar. De EU is zelf pas heel laat in actie gekomen om de crisis aan te pakken.

LANDBOUWSECTOR: STRUCTURELE CRISES EN SOLIDARITEIT

Maar de pandemie heeft ook de boer-inn-en en landarbeiders hard getroffen. Hun situatie was voor de pandemie al precair. In Europa heeft het neoliberale handels- en landbouwbeleid van de afgelopen decennia grote gevolgen gehad voor de landbouwsector. De gevolgen van dit beleid zijn onder meer de grotere prijschommelingen, waardoor de landbouwers niet in staat zijn een waardig bestaan te leiden, een extreme terugval van het aantal landbouwers, de concentratie van grond in de handen van enkele grondbezitters, de vergrijzing van de landbouwbevolking, het verlies van landbouwgrond, de snelle bodemdegradatie en aantasting van de ecosystemen en de systematische schending van de rechten van landarbeiders.

Door de COVID-19-crisis hebben de eerdere kwetsbare punten van het voedselsysteem een nieuwe en verontrustende dimensie gekregen: de sluiting van veel boerenmarkten voor rechtstreekse verkoop; werkne-

La Via Campesina

mers in de landbouw die gedwongen worden weer aan het werk te gaan zonder dat veiligheidsmaatregelen in acht worden genomen; het verdwijnen van verkoopkanalen zoals restaurants, scholen en kantines die van de ene op de andere dag moesten sluiten.

De Europese boer·inn-en zijn echter gewend om in structurele crises te leven, en als er één ding is waar ze in uitblinken, dan is het wel solidariteit en organisatie onder elkaar en met andere groepen in de samenleving. De Europese leden van La Via Campesina hebben, vaak in samenwerking met burgergroeperingen, tal van initiatieven ontwikkeld om boer·inn-en te ondersteunen en de samenleving te voorzien van kwaliteitsvoeding.

Deze initiatieven omvatten bijvoorbeeld landbouwers die uit solidariteit rechtstreeks in ziekenhuizen voedsel leveren aan gezondheidswerkers, aan andere essentiële werknemers of aan gemarginaliseerde groepen die sterk door de crisis getroffen zijn, zoals mensen zonder papieren, gezinnen in armoede en daklozen. Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van modellen voor een solidaire voedselketen die toelaten om landbouwproducten te verkopen langs verschillende wegen, zoals onlineplatforms, CSA's (Community Supported Agriculture - Voedselteams - GASAP¹), mobiele kruideniers, levering aan huis en verkoop vanop de boerderij.

1 Inkoopgroep voor solidaire landbouw

Er werd ook gemobiliseerd om de boerenmarkten te heropenen alsook om overheden en de privésector op te roepen om te zorgen voor beschermingsmateriaal voor arbeiders actief in de landbouw en voedingssector, financiering van huisvesting en regularisatie van mensen zonder papieren. Tegelijkertijd werden er solidaire leveringen van voedsel en beschermingsmateriaal georganiseerd voor werknemers in de landbouw, en werden er financiële steunmechanismen tussen groepen landbouwers in het leven geroepen.

Al deze ervaringen zijn echter niet meer dan een afspiegeling van de dagelijkse realiteit van de boer·in·enbewegingen in hun verzet tegen de industrialisering van de landbouw

en tegen het landbouwbeleid, die van de boer-inn-en slechts een onderbetaalde schakel in het voedselsysteem hebben gemaakt. Gezondheidswerkers ondergaan nu hetzelfde lot. Daarom is het belangrijk dat overheden en Europese instellingen optreden om de structurele tekortkomingen van het huidige voedselsysteem aan te pakken, zeker gezien de reeds bestaande klimaat- en economische crisis waaronder de landbouwsector te leiden heeft.

Ook nu nog verdedigen sommige mensen het neoliberale landbouwmodel, vaak vanuit een zeer comfortabele positie. Deze mensen zoeken hun heil in technologische oplossingen en insinueren zo dat complexe maatschappelijke, politieke en economische problemen kunnen worden opgelost door middel van technologische innovatie. Anderen pleiten voor meer autoritarisme.

VOEDSELSOEVEREINITEIT

De Europese Coördinatie Via Campesina (ECVC), de enige Europese organisatie die kleine en middelgrote landbouwers, boer-inn-en en landarbeiders vertegenwoordigt, roept samen met haar bondgenoten op tot een ander politiek project voor het Europese landbouwsysteem. Voor ECVC heet dit project voedselsoevereiniteit. Voedselsoevereiniteit heeft tot doel de Europese bevolking toegang te geven tot kwaliteitsvoedsel en te voorkomen dat nog meer Europese landbouwbedrijven verdwijnen. Het staat voor steun aan nieuwe

boer-inn-en en op agro-ecologie gebaseerde landbouwmethoden. Het garandeert dat de boer-inn-en van hun productie kunnen leven en biedt bescherming aan de werknemers in de landbouw. Dit project is geworteld in de mensenrechten en natuurlijk in het respect voor en de realisatie van alle rechten van landbouwers, zoals die sinds 2018 worden erkend in de VN-Verklaring voor de rechten van boer-inn-en en andere op het platteland werkzame personen (UNDROP). Er is dringend nood aan een herziening van het voedsel- en landbouwbeleid, op lokaal, nationaal en internationaal niveau in lijn met de principes van voedselsoevereiniteit en UNDROP.

De Europese Unie hervormt momenteel haar gemeenschappelijk landbouwbeleid en ontwikkelt de "Green Deal", met de zogenaamde van-boer-tot-bordstrategie ("Farm-to-Fork") die specifiek gericht is op de voedings- en landbouwsector. Tegelijkertijd is de EU echter ook opnieuw begonnen aan de handelsbesprekingen die leiden tot een verdere liberalisering van de landbouw. Op 27 mei 2020 stelde de Europese Commissie een belangrijk stimuleringsfonds voor om landen te helpen het hoofd te bieden aan de economische gevolgen van de crisis, waarover de lidstaten² nog verder moeten onderhandelen.

² Opmerking: na langdurige onderhandelingen en verschillende toegevingen met betrekking tot de ambities van het herstelfonds hebben de lidstaten op dinsdag 21 juli uiteindelijk een akkoord bereikt.

Op 17 april hebben verschillende organisaties uit het maatschappelijke middenveld overal in Europa de lokale, nationale en Europese overheden opgeroepen om dezelfde vastberadenheid aan de dag te leggen om de COVID-19-pandemie te bestrijden als om hun landbouw- en voedselbeleid positief te hervormen, in het licht van de economische, sociale en ecologische crises die de sector treffen. **#StayHomeButNotSilent** en **#AllemaalBoer.in** waren de hashtags die werden gebruikt om dringende veranderingen te eisen in het huidige beleid voor onze landbouw- en voedingssector.

Zullen de Europese beweging voor voedselsoevereiniteit, de landbouworganisaties en de burgers invloed uitoefenen op de politieke onderhandelingen en het debat bijsturen door eraan te herinneren dat voedselproductie, net als gezondheidszorg, een essentiële sector is waarbij mensenrechten centraal staan? Er bestaat geen eenvoudig antwoord, maar voor ons is één ding duidelijk: **We moeten van ons laten horen en solidariteit organiseren.**

